
BIBLIOTECA / LIBRARYdoi: 10.1344/Svmma2014.3.9

Aquesta secció recull la producció científica de l'Institut de Recerca en Cultures Medievals pel què fa a la publicació de llibres i a la presentació de tesis doctorals.

§ PUBLICACIONES / PUBLICATIONS

SALES CARBONELL, Jordina, 2012. *Las construcciones cristianas de la Tarraconensis durante la Antigüedad Tardía: topografía, arqueología e historia*. Barcelona, Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.

Resum

En aquesta recerca, s'identifica y analitza l'edificia cristiana tardoantiga de la província *Tarraconensis*. La implantació d'edificis cristians durant la Antiguitat Tardana es produeix sota una gran diversitat de formes i circumstàncies, afectant la topografia, l'urbanisme i les architectures del món clàssic pagà. Ara bé, els pocs testimonis coneguts per la *Tarraconensis* constitueixen una part molt residual dels edificis cristians que amb tota seguretat ja existiria abans de l'arribada dels musulmans a la Península Ibèrica. Així, després d'un buidat exhaustiu de les fonts arqueològiques i literàries, es proposa un renovat i ampliat catàleg crític que, partint d'un elenc inferior a la vintena de monuments o jaciments, hem aconseguit ampliar fins un total de 252 referències, fet que, a la vegada, permet observar una sèrie de regularitats significatives i arribar a unes conclusions històriques impossibles d'entreveure prèviament.

Paraules clau: Arqueologia, Edificia cristiana, Antiguitat Tardana, *Tarraconensis*, *Hispania*, Esglésies

Abstract

This book identifies and analyses the Christian buildings of Late Antiquity in the *Tarraconensis*. The appearance of Christian buildings during Late Antiquity develops according to a wide diversity of forms and circumstances, and affects both the countryside and the old Hispanic urban centres. The truth is that the few surviving remains of Christian buildings of late antiquity in *Tarraconensis* are clearly only a very small part of the Christian edifices that almost certainly existed before the Muslims arrived in the Iberian peninsula. But after a thorough trawl through written and archaeological sources, we propose a renovated and expanded critical catalogue that, based on a prior pool of fewer than twenty known edifices or sites, includes as many as 252 examples. Using this annotated and critical inventory, a series of significant common features can be observed and a number of historical conclusions are reached that would not have been possible to foresee beforehand.

Keywords: Archaeology; Christian Edilice; Late Antiquity; *Tarraconensis*; *Hispania*; Churches

URL: <http://www.publicacions.ub.edu/ficha.aspx?cod=07671>

BALLESTÍN, Xavier, 2013, *Consideraciones acerca del término árabe balāt, su equivalencia con la voz latina palatium y su presencia en las fuentes andalusíes, magrebíes y orientales, Lo que vino de Oriente. Horizontes, praxis y dimensión material de los sistemas de dominación fiscal en Al-Andalus (ss. VII-IX)*, X. Ballestín, E. Pastor (eds.), Oxford, British Archaeological Reports.

Resum

El principal propòsit d'aquest text és proporcionar una anàlisi exhaustiva de *balāt* a les fonts àrabs i de la seva versió llatina, *palatium*, a Proper Orient i a al-Andalus, l'èmfasi de la qual es troba en la natura dels *palatia fiscali* com a centres de recaptació tributària a al-Andalus a l'època dels governadors– 713-756 .- Malgrat l'aproximació arqueològica a la qüestió, que atorga al *balāt/palatium* la rellevància que li pertoca com agent principal en l'assentament i la política fiscal a Catalunya oriental i Septimània, no hi ha instàncies clares i explícites a les fonts àrabs per a *balāt* com a centre de recaptació fiscal, tanmateix, l'afer mereix un estudi i una recerca complets que seran clau per una completa comprensió dels problemes capitals d'al-Andalus a l'època dels governadors.

Paraules clau: *balāt*, *palatium*, pavimento, calzada, diccionarios, árabe, *palatia fiscali*

Abstract

The main purpose of this paper is to provide a thorough analysis of *balāt* in Arabic sources and its Latin rendering, *palatium*, in the Middle East and al-Andalus, whose focus lies in the nature of the *palatia fiscali* as centres of tax collection during the governors age in al-Andalus – 713-756 A.D.- Notwithstanding the archaeological approach to the matter, which gives to the *balāt/palatium* its due credit as a main agent in the settlement and fiscal policy in Septimania and Eastern Catalonia, there are no clear and explicit instances in Arabic sources for *balāt* as a collecting tax centre, nevertheless, the matter deserves further study and research as a key for a full understanding of the main problems in al-Andalus governors age

Keywords: *balāt*, *palatium*, pavement, road, dictionaries, Arabic, *palatia fiscali*

GUARDIA, Milagros; LORÉS, Immaculada, 2013, *El Pirineu Romànic vist per Josep Gudiol i Emili Gandia*, Tremp, Garsineu Edicions.

Resum

El Pirineu romànic es va començar a conèixer i a valorar al principi del segle XX. En pocs anys, les esglésies que fins llavors havien conservat les decoracions, les imatges i el mobiliari acumulat al llarg dels segles, serien en bona part desposseïdes de tot allò que era susceptible de ser venut pels antiquaris. Les dues fites essencials sobre aquests fets són l'expedició de l'Institut d'Estudis Catalans a la Ribagorça i la Vall d'Ara el 1907, que va suposar l'inici de l'estudi i la publicació de l'art romànic pirinenc; i l'arrencament de les pintures muralls romàniques entre 1919 i 1923 i el posterior trasllat i presentació al Museu de Barcelona. Josep Gudiol i Cunill, membre destacat de l'expedició de 1907, i Emili Gandia, responsable del control dels arrencaments, van deixar testimoni, fins ara inèdit de la seva valuosa feina. Es tracta d'un primer estudi de Gudiol, redactat el mateix any 1907 sobre l'art medieval pirinenc, i dels dibuixos i anotacions de Gandia fets a peu d'obra. En presentem l'anàlisi així com un nou relat d'aquests dos moments fonamentals de la descoberta i recuperació del romànic català.

Paraules clau: Pirineus, Art Romànic, Josep Gudiol i Cunill, Emili Gandia, Ribagorça, pintura mural romànica

Abstract

The Romanesque Pyrenees became renowned and appreciated during the early twentieth century. In a few years, the churches that had hitherto preserved their decorations, paintings and accumulated furniture over the centuries, would be largely deprived of anything likely to be sold by antique dealers. Two essential events related to these facts are the expedition of the Institut d'Estudis Catalans to the territories of the Ribagorça and the Vall d'Aran in 1907, which originated the study and publication of the Romanesque Pyrenean Art; and the removal of the Romanesque mural paintings between the years 1919 and 1923, being subsequently transferred and presented in the Museum of Barcelona. Josep Gudiol i Cunill, prominent member of the expedition of 1907, and Emili Gandia, who was responsible for controlling the painting removals, left testimonies of their valuable work which so far have remained unpublished, consisting of a first study concerning Medieval Pyrenean Art written in 1907 by the former, and the on-site drawings and notes made by the latter. The publication of this book brings forward a survey and new account of both these essential moments of the discovery and recovery of Catalan Romanesque Art.

Keywords: Pyrenees, Romanesque Art, Josep Gudiol i Cunill, Emili Gandia, Ribagorça, Romanesque mural painting

RODRIGUES, Ana Maria S. A., 2013. *As tristes rainhas. Leonor de Aragão, Isabel de Coimbra, Lisboa, Temas e Debates.*

Resumen

Este libro es un estudio sobre la reginalidad (poder real femenino), usando como ejemplo dos reinas consortes de Portugal: Leonor de Aragón (1405/08-1445) y Isabel de Coimbra (1432-1455). Leonor era la hermana de Alfons V el Magnánimo y de los infantes de Aragón. Se casó con Duarte de Portugal en 1428 pero se quedó viuda en 1438. Fue regente en nombre de su hijo Afonso V hasta que su cuñado Pedro la echó del trono en 1439. Huyó entonces a Castilla y allí murió en exilio en 1445. Isabel era la hija de Pedro y fue prometida a su primo Afonso V a los seis años de edad. Se casaron cuando Alfonso V llegó a la mayoría de edad y cogió el poder de las manos de Pedro. El rey acusó al regente de haber abusado de su autoridad y Pedro murió en 1449, defendiendo su honor en la batalla de Alfarrobeira. Isabel supo atravesar esos tiempos difíciles cumpliendo su duplo rol de hija y esposa y murió seis años más tarde, después de haber dado a la luz el heredero del trono y obtenido del rey la rehabilitación de su padre.

Palabras clave: Reginalidad, género, biografía, Portugal

Abstract

This book is a study on queenship, using the examples of two queens-consort of Portugal: Leonor of Aragon (1405/08- 1445) and Isabel of Coimbra (1432-1455). Leonor was the sister of Alfons V the Magnanimous and the *infantes* of Aragon. She married Duarte of Portugal in 1428 but was widowed in 1438. She acted as queen-regent for her son Afonso V until she was evicted from the throne by her brother-in-law Pedro in 1439. She then flew to Castile and died in exile in 1445. As to Isabel, she was Pedro's daughter and was engaged to be married to her cousin Afonso V since she was six-years old. They eventually wed when Afonso V came of age and took royal power from the hands of her father. The king accused the Regent of having misused his authority and Pedro died in 1449, fighting for his honor at the battle of Alfarrobeira. Isabel managed to go through these difficult times fulfilling her duties both as a daughter and a wife, and died six years later, after having given birth to the heir of the throne and obtained from the king the rehabilitation of her father.

Keywords: Queenship, gender, biography, Portugal

§TESIS DOCTORALS/ DOCTORAL DISSERTATIONS

Autor: Pere MAYMÓ i CAPDEVILA

Títol: *El ideario de lo sacro en Gregorio Magno (590-604). De los santos en la diplomacia pontificia*

Director: Josep VILELLA MASANA

Data de lectura: 7 de juny de 2013

Resum

Aquesta tesi doctoral pretén analitzar la relevància ideològica i política de Gregori Magne (590-604), autor d'un prolífic *corpus* exegetí, així com d'un valuós *Registrum epistularum* que conté bona part de la informació coneguda per a la Itàlia del seu temps. A més, el seu paper en l'organització de l'Església de Roma prefigura el poder terrenal que adquireix definitivament el Papat en època carolíngia. Ha estat la nostra pretensió considerar Gregori des d'aquesta dualitat, síntesi entre *Romanitas* i *Christianitas*, per tal d'entendre la globalitat del seu pensament i la transcendència de la seva política. L'acció evangèlica i eclesiològica del nostre pontífex es fon amb la relació que manté amb els emperadors, monarques, alts funcionaris i aristòcrates de la Romania, tot aplicant una "hagiopolítica" que instrumentalitza elements pertanyents a l'àmbit sacre (imatges, música, hagiografia, relíquies) amb una finalitat política evident.

Paraules clau: Gregori I, papa, 540-604, Literatura cristiana antiga, Pensament polític, Hagiografia, Història de les religions

Abstract

This thesis aims to analyse the ideological and political relevance of Gregory the Great (590-604), author of a prolific exegetical *corpus* and a valuable *Registrum epistularum* which contains the bulk of the information known for the Italy of his time. Besides, his role in the organization of the Church of Rome prefigures the terrenal power definitely achieved by the Papacy in Carolingian times. It has been our intention to consider Gregory from this duality, synthesis of *Romanitas* and *Christianitas*, to understand the wholeness of his thought and the transcendence of his politics. His evangelic and eclesiologic activity blends with his relationships with emperors, kings, high magistrates, and aristocrats of the Romania applying "hagiopolitics", which uses elements from the sacred (images, music, hagiography, and relics) with a clear political purpose.

Keywords: Gregory I, Pope, 540-604, Early Christian literatura, Political thought, Hagiography, History of religions

URL: <http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/46343>
<http://www.tdx.cat/handle/10803/123278>

Autor: Oriol CATALÁN CASANOVA

Títol: *La predicació cristiana a la Catalunya baixmedieval. Un instrument de transformació cultural entre oralitat, escriptura, imatge, narració, música i teatre*

Director: Ignasi J. BAIGÉS I JARDÍ

Data de lectura: 10 de juliol de 2013

Resum

A partir de la transcripció de sermons baixmedievals inèdits, s'ha efectuat una anàlisi de les funcions de la predicació en la societat catalana baixmedieval, anant més enllà dels sermons de Vicent Ferrer, i donar una visió més diversa dels mètodes i funcionament de la predicació. La funció bàsica de la predicació és ensenyar doctrina i normes de comportament a la població laica, però també té altres funcions, com ara una funció lúdica, una més espiritual d'identificació personal amb Jesús, una funció social de lluita contra el joc i la prostitució, etc. Finalment, destaca la funció de delimitació cultural o simbòlica entre grups religiosos amb els sermons predicats a jueus. En alguns d'aquests sermons, s'utilitzaven imatges negatives dels jueus, que juntament amb l'art i els tractats antijueus, tingueren un paper fonamental en l'esclat dels pogroms antijueus de 1348 i 1391. Entre els altres temes que apareixen, destaca la relació del sermó amb el teatre. Es donen exemples de diàlegs als sermons, que els acosten significativament a altres representacions que es donaven als mateixos anys i que han estat significades en diverses història del teatre català.

Paraules clau: Predicació, Sermons, Baixa Edat Mitjana, Literatura , Societat.

Abstract

The thesis is based in the analysis of unpublished medieval Catalan and bilingual sermons. One of the goals was to expand the field of study, traditionally focused on the sermons by Vincent Ferrer. The main function of preaching was to teach doctrine. Besides that, other goals can be observed, such as providing spiritual identification with Jesus, a social function against factional struggles, prostitution... and many other social functions. Preaching had a key role in the outbreak of anti-Jewish pogroms of 1348 and 1391. As for the content, sermons are mostly orthodox, but in some cases controversial topics appear, such as the debate about God's Mercy in the Last Judgement, the Immaculate Conception of Mary and the predestination of souls. Some sermons show a close relation with theatre plays, including dialogues that should be performed by the priest. Thus, sermons are considered not only as an historic source, but also as a literary document.

Keywords: Preaching, Sermons, Late Middle Ages, Literature, Society.

URL: <http://www.tdx.cat/handle/10803/119770>

Autor: Pau CASTELL GRANADOS

Títol: Orígens i evolució de la cacera de bruixes a Catalunya (segles XV i XVI)

Directora: Teresa VINYOLES VIDAL

Data de lectura: 9 de setembre de 2013

Resum

La present investigació aporta un nombre considerable de judicis per bruixeria inèdits celebrats a Catalunya en els segles XV i XVI. A partir d'aquest material i de les fonts ja conegudes, l'anàlisi històric s'ha estructurat sobre tres eixos principals. Primerament, s'aborden els elements que donaren lloc a l'estereotip de la bruixa durant l'època baixmedieval. Seguidament, s'estudien les primeres caceres desenvolupades al Principat tot comparant-les amb els esments coetanis a nivell europeu. Finalment, s'analitza l'articulació d'aquest fenomen durant els segles XV i XVI. Aquesta recerca ha donat com a resultat la creació del primer corpus documental sobre els primers dos-cents anys de cacera de bruixes a Catalunya, evidenciant la riquesa documental del Principat per a l'estudi d'aquesta persecució. Així mateix, el treball ha permès arribar a una sèrie de conclusions sobre l'origen i articulació d'aquest fenomen a Catalunya en època medieval i moderna.

Paraules clau: Cacera de bruixes, Catalunya, Època Baix-medieval, Edat Moderna, documentació judicial inèdita.

Abstract

This research provides a considerable amount of unpublished witchcraft trials from 15th-and 16th-century Catalonia. Through this material, together with the sources already known, the analysis has been structured around three main axes. First, we address the elements that formed the witch stereotype during the Late Middle Ages. Next, we study the firsts witch-hunts developed in Catalonia, by also comparing them with other contemporary European sources. Finally, we analyse in detail the unpublished Catalan trials in order to understand the articulation of the witch-hunts in the Principality during the 15th and 16th centuries. The results of this work include the creation of a first documentary corpus for the first two hundred years of witch-hunts in Catalonia, thus revealing the richness of the Catalan sources for the study of this persecution. Also, the research provides some conclusions about the origins and the development of this phenomenon in medieval and early modern Catalonia.

Keywords: Witch-hunts, Catalonia, Late Middle Ages, Early Modern, unpublished trials.

URL: <http://hdl.handle.net/10803/131462>

Autor: Enric BELTRAN RIZO

Títol: *La correspondencia de Símaco. Interpretación, cronología y cartas no conservadas (libros III-IV).*

Director: Josep VILELLA MASANA

Data de lectura: 7 de novembre de 2013

Resum

Per una correcta valoració de l'epistolari de Quint Aureli Símmac, resulta essencial l'anàlisi de les cronologies de les cartes conservades, així com la detecció de cartes perdudes: documents que no han arribat fins a nosaltres. Aquest ha estat l'objectiu fonamental d'aquesta tesi doctoral. A partir del desenvolupament d'una metodologia d'anàlisi de 165 documents pertanyents als llibres III i IV de l'epistolari de l'orador, hem efectuat una revisió en profunditat de la datació, la successió i la reinterpretació de les cartes analitzades, la qual cosa ha permès precisar la cronologia de 72 de les cartes conservades, així com la detecció de 80 epístoles perdudes, l'existència de les quals es constata a partir dels textos conservats. Aquest treball ha permès l'establiment d'una successió diacrònica d'enviaments epistolars i de les seves respostes. Tanmateix, aquesta concatenació està fragmentada i incompleta, fins al punt que demostra la desaparició d'una gran part de la informació que contenia l'obra simaquiana.

Paraules clau: Civilització romana, Epistolaris, Cartes perdudes, Cronologia, Història antiga, Símmac, Quint Aureli, ca. 340-ca. 402

Abstract

For a proper assessment of the epistolary of Quintus Aurelius Symmachus, both an analysis of the chronology of the preserved letters and the detection of lost letters are required. The review of these parameters and a new approach to the interpretation of texts are the cornerstones of this doctoral thesis. The need to establish limits has required the selection of documents from two volumes of Symmachus' correspondence, books III and IV, which contain 165 letters. The development of this methodology provides the basis for reviewing the dating, the progress and the reinterpretation of the documents analysed. The study changes (or clarifies) the chronology of 72 preserved letters. The analysis of these sources has made possible the detection of a large number of lost letters: 80 in total. This work has established a diachronic succession of epistle shipments and their answers. However, this concatenation is fragmented and incomplete.

Keywords: Roman civilization, Letters (Correspondence), Lost letters, Chronology, Ancient history, Símachus, Quintus Aurelius, ca. 340-ca. 402

URL: <http://www.tdx.cat/handle/10803/125443>

Autor: Begoña CAYUELA VELLIDO

Títol: *Tradiciones y transmisión iconográfica en el arte altomedieval. La iconografía del sacrificio de Isaac en el arte hispánico (siglos VII al XII) / Traditions and iconographic transmission in the art of the Early Middle Ages. The iconography of the Binding of Isaac throughout Hispanic Art (seventh to twelfth centuries).*

Director: Milagros GUARDIA PONS

Data de lectura: 8 de novembre de 2013

Resum

L'objecte d'estudi d'aquesta tesi és la representació del sacrifici d'Isaac en l'art hispànic alt medieval. La recerca es centra en les tradicions iconogràfiques i en les vies de transmissió d'un determinat repertori figuratiu amb un enfocament en el qual preocupen especialment les interaccions entre text i imatge. D'altra banda, la reflexió acurada sobre aquestes qüestions solament és possible si es disposa d'un *corpus* amb un aparell descriptiu, crític i bibliogràfic complet i actualitzat. En aquesta tesi s'ha tingut una cura molt especial en el sistema de catalogació perquè el tractament eficient de la informació aplegada és un aspecte cabdal d'aquesta recerca. Per tal d'assolir aquesta fita, s'ha desenvolupat una eina informàtica de gestió *ad hoc*, el programa Iconoteca. Amb aquests plantejaments teòrics i metodològics com a marc referencial, s'ha analitzat de manera renovada un tema iconogràfic molt sovintejat en l'art medieval hispànic amb la intenció de comprendre millor i contextualitzar adequadament la seva significació.

Paraules clau: Iconografia, sacrifici d'Isaac/Abraham, art hispànic alt medieval, sistemes de gestió de col·leccions i catàlegs

Abstract

The object of study of this thesis is the representation of the Binding of Isaac throughout the Early Medieval Hispanic Art. Particularly concerned about the interactions between text and image, the research focuses on the iconographic traditions and the ways of transmission of a certain figurative repertoire. Moreover, an attentive survey on these issues can only be attained from an updated corpus including complete data of the descriptions, the bibliography and the critical literature. The efficient management of the gathered information is an essential aspect of this research, and in consequence a cataloging system has been carefully elaborated. To achieve this goal, a management tool has been developed *ad hoc*: the Iconotec application. A frequent iconographic topic of Medieval Hispanic Art has been newly studied by using as a framework these theoretical and methodological procedures, proposing a better comprehension and a suitable contextualization of its significance.

Keywords: Iconography, Binding of Isaac/Abraham, Hispanic art of the Early Middle Ages, collections & catalogues management systems

URL: <http://www.tdx.cat/handle/10803/129907>

Altres enllaços relacionats:

<http://iconoteca.medieval-art.org/index.html> / <http://iconoteca.medieval-art.org/metodo.htm>

Autor: Gemma PELLISSA PRADES

Títol: La ficció sentimental catalana de la segona meitat del s. XV

Director: Lola BADIA

Data de lectura: 13 de desembre de 2013

Resum

A la segona meitat del s. XV s'escriuen una sèrie d'obres que comparteixen els mateixos motius i recursos retòrics en el tractament de l'amor. No es tracta del naixement d'un gènere nou, sinó de la consolidació d'una moda literària que la crítica castellana ha anomenat «ficció sentimental». Aquest és el primer panorama que s'escriu sobre el fenomen en la literatura catalana. Per fer-ho, s'ha elaborat un cens amb totes les obres que en formen part. A més, s'han editat i comentat la *Requesta* i la *Faula de Diana* de Francesc Alegre, que manté paral·lelismes amb la *Tragèdia de Caldesa* de Corella i les *Transformacions* d'Ovidi, traduïdes anteriorment pel propi autor. Finalment, la tesi conté una edició de la versió catalana del *París e Viana* que té com a testimoni de base l'incunable de Girona, conservat a la Biblioteca Reial de Copenhagen. La comparació entre aquesta forma de l'obra i la forma llarga francesa posa de manifest la naturalesa de la ficció sentimental com a moda literària.

Paraules clau: Ficció sentimental, literatura catalana medieval, Francesc Alegre, París e Viana, narrativa breu, cens, literatura comparada, edició crítica.

Abstract

A series of works were written in the second half of the fifteenth century that shared the same motifs and rhetorical resources concerning amorous passion. It was not the genesis of a new genre, but the development of a new literary trend known as "sentimental romance". This thesis deals with the first comprehensive overview of Catalan sentimental romance. To this purpose, a census was created. It contains all the works that should be studied in relation to this trend. Moreover, *Faula de Diana* and *Requesta* by Francesc Alegre have been commented and edited. The analysis of the last one reveals it was influenced by *Tragèdia de Caldesa* by Corella and Alegre's Catalan translation of Ovid's *Metamorphoses*. Last but not least, this thesis also contains an annex with the edition of *Paris and Vienne's* Catalan version, which has been based on the incunable preserved at The Royal Library in Copenhagen. The comparison between this version and the French one is certainly useful in order to understand the nature of sentimental romance as a literary trend.

Keywords: Sentimental romance, Catalan medieval literature, Francesc Alegre, París e Viana, short narrative, census, comparative literature, philological edition.